

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR SAVODXONLIGINI
RIVOJLANTIRISHDA BADIY KITOBLARNING O`RNI**

Jovliyeva Sohiba Bahodir qizi

*Qiziriq tuman 3-sonli Maktabgacha ta'lim
tashkiloti direktor o`rinbosari mentor*

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar savodxonligini shakllantirishda badiiy adabiyotlarning ahamiyati tahlil qilinadi. Bolalarning nutqini rivojlantirish, soʻz boyligini kengaytirish, tinglash va tushunish koʻnikmalarini mustahkamlashda badiiy kitoblarning tutgan oʻrni amaliy misollar va ilmiy manbalar asosida ochib beriladi. Tadqiqotda metodik yondashuvlar orqali badiiy adabiyotlarning taʼsiri oʻrganilib, muhim xulosalar va takliflar ilgari suriladi.

Kalit soʻzlar: savodxonlik, maktabgacha yosh, badiiy adabiyot, oʻqish koʻnikmasi, bolalar kitoblari, nutq rivoji.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimi bolalarning har tomonlama intellektual va ijtimoiy-emotsional rivojiga asoslangan holda shakllanmoqda. Ayniqsa, bolalarning savodxonligini erta yoshdan boshlab rivojlantirish zarurati ortib bormoqda. Bunda badiiy adabiyotlar, bolalar kitoblari, ertaklar, sheʼrlar va hikoyalar muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Savodxonlik faqat oʻqish va yozish koʻnikmalarini emas, balki fikrlash, tushunish, eslab qolish, soʻz boyligini oshirish kabi muhim jihatlarni oʻz ichiga oladi.

Badiiy matndagi yetakchi xususiyatlar, bolalarni maʼnaviy barkamollik sari yetaklovchi badiiy unsurlar, asardagi asosiy fikr, yetakchi gʻoya va badiiy qudrat qisqartirib yuborilgan. Natijada quruq, axborot yoki nasihat shaklidagi matn paydo boʻlgan, yaʼni aytish kerakki, bugungi kichik tarbiyalanuvchilar mazkur oʻquv materiallarini tayyorlagan mualliflar tasavvur qilganlaridan, ularning bu yoshdagi darajasidan koʻra bilimlroq va aqlliroqdir. Bolalarni aqliy, axloqiy va estetik tarbiyalashda badiiy adabiyot asosiy vosita boʻlib xizmat qiladi. Badiiy adabiyot

bolaning ilmiy dunyoqarashini shakllantirish bilan birga aqliy tarbiyasiga ham o'z ta'sirini o'tkazadi. Ilmiy dunyoqarash va aqliy tarbiyaning o'zaro tarbiyalanuvchilarning muvofiqlashtirilishi aqliy tarbiyasini rivojlantirishdagi eng yetakchi tamoyildir. Badiiy adabiyot orqali bolalarda axloqiy tuyg'u, xulq-atvor me'yorlari shakllanadi. Badiiy adabiyot estetik tarbiya vositasi sifatida go'zallikni his eta olish, o'z ijodiy imkoniyatlaridan foydalanish, tabiat hamda jamiyatlardagi ijtimoiy munosabatlarga shakllantirishni ifoda ijobiy etadi. munosabatni Bu esa tarbiyalanuvchilarning estetik idrokini tarbiyalashga o'z hissasini qo'shadi.

Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Kuzatuv: maktabgacha ta'lim tashkilotlarida badiiy kitoblar bilan ishlash jarayonini tahlil qilish.
- Suhbat: tarbiyachilar va ota-onalar bilan intervyu o'tkazildi.
- Eksperiment: badiiy kitob o'qib berilgan va berilmagan bolalar guruhining savodxonlik ko'rsatkichlari solishtirildi.
- Kontent-tahlil: bolalar kitoblarining tarkibi va mazmuni o'rganildi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar savodxonligini rivojlantirishda badiiy kitoblarning o'rni juda muhim va ko'p qirrali. Quyida ushbu mavzuni asoslab, batafsil yoritib beraman:

Maktabgacha yosh bola rivojining eng muhim bosqichlaridan biri bo'lib, aynan shu davrda savodxonlikka asos bo'luvchi ko'nikmalar shakllanadi. Badiiy adabiyot esa bu jarayonda eng kuchli vositalardan biridir.

Badiiy kitoblarning asosiy ahamiyati

Til va nutq rivojiga ta'siri:

- Yaxshi tanlangan badiiy kitoblar bolaning lug'at boyligini oshiradi.
- Og'zaki nutq, gap tuzish, ifodali o'qish ko'nikmalari shakllanadi.
- So'zlarni to'g'ri talaffuz qilish, hikoya tuzish, eslab qolish layoqati rivojlanadi.

Eshitish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantiradi:

- Eshitilgan hikoyani tushunish va ifoda qilish qobiliyati ortadi.
- Diqqatni jamlash, asosiy fikrni ajratib olish malakalari mustahkamlanadi.

Tasavvur va ijodkorlikni rivojlantiradi:

- Kitob qahramonlari orqali bola o'zini turli rollarda tasavvur qiladi.
- Rasmlar bilan boyitilgan kitoblar orqali vizual tasavvur kengayadi.
- Ijodiy fikrlash va fantastik o'ylash imkoniyatlari ochiladi.

Savodxonlikni shakllantirishdagi amaliy foydasi

Boshlang'ich savod ko'nikmalari:

- Harflarni taniydi, tovush va harf orasidagi bog'liqlikni tushunadi.
- O'qishga bo'lgan qiziqish uyg'onadi.

O'qishga motivatsiya:

- Qiziqarli syujetli kitoblar bolani o'qishga jalb etadi.
- Bolalar o'zi tanlagan kitob orqali mustaqil o'qishga harakat qiladi.

Oila va tarbiyachining roli:

- Kattalar bilan birga kitob o'qish bolaning savodxonlik jarayonini tezlashtiradi.

- Kitoblar ustida suhbatlashish orqali bola o'z fikrini erkin ifoda qilishni o'rganadi.

Badiiy kitoblarni tanlash mezonlari

- Yoshga mos va tushunarli bo'lishi.
- Rasmlar bilan boyitilgan bo'lishi.
- Qisqa va mazmunli matnlar bo'lishi.
- O'zbek xalq ertaklari, zamonaviy bolalar adabiyoti namunalaridan iborat bo'lishi.

Badiiy kitoblar maktabgacha yoshdagi bolalarning savodxonligini rivojlantirishda eng samarali va tabiiy vositadir. Ular nafaqat o'qishga o'rgatadi, balki bolani hayotga tayyorlaydi, axloqiy qadriyatlarni singdiradi va ijodiy fikrlashga undaydi. Shuning uchun ham badiiy kitoblar har bir bolaning hayotida doimiy hamroh bo'lishi zarur.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, badiiy adabiyotlar maktabgacha yoshdagi bolalar uchun faqat ko'ngilochar vosita emas, balki ta'lim-tarbiya jarayonining muhim

omilidir. Badiiy matnlar bolalarda til sezgirligini rivojlantiradi, tushunchalar shakllanishiga yordam beradi, ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi. Shuningdek, ota-onalarning bu jarayonga faol jalb etilishi bolalarning savodxonlikka qiziqishini oshiradi.

Xulosa

Badiiy kitoblar maktabgacha yoshdagi bolalarning savodxonligini rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ular bolaning og'zaki nutqini, tushunish va ifoda etish qobiliyatini shakllantiradi. Bolalar badiiy matnlar orqali o'z fikrini mustaqil ifodalashga, mantiqiy fikrlashga o'rganadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida badiiy adabiyotlar asosida "Kitob o'qish burchaklari" tashkil etilishi lozim.

Tarbiyachilar va ota-onalar uchun "badiiy o'qish" bo'yicha metodik qo'llanmalar ishlab chiqilishi kerak.

Rasmi, o'qilishi yengil va tushunarli kitoblar sonini ko'paytirish muhim.

Televizion va onlayn resurslar orqali bolalarga ertak va hikoyalarni interaktiv tarzda taqdim etish kerak.

ADABIYOTLAR.

1. Выготский Л.С. Психология развития человека. — М.: Изд-во Смысл; Эксмо, 2005. — 1136 с.
2. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии – Издательство: Питер, 2002 г., 720 стр.
3. Запорожец, А. В. Психология действия. М., — Воронеж, 2000.
4. Гурович Л.М. и др. Ознакомление с художественной литературой. Занятия для дошкольников 3-7 лет: Пособие для воспитателя. Детство-Пресс издательство. 2022. С 48
5. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika. Pedagogika ta'lim sohasi bakalavriat ta'lim yo'nalishlari uchun darslik "Sano-standart" nashriyoti - Toshkent.: 2017. 416-b.
6. Maxmudova D.M. Maktabgacha yoshdagi bolalarni ertaklar vositasida kitobxonlikka tayyorlashning pedagogik mexanizmlari. "Zamonaviy dunyoda

pedagogika va psixologiya” nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiya.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.7214533>.

7. Grosheva I.V. va boshqalar. O‘yin orqali ta’lim olish. Metodik qo‘llanma. - Toshkent, 2020.